

تئاتر مردم

یک کتاب مرجع

۷	مجموعه‌های تئاتر امروز جهان
۱۱	پیش‌گفتار
۱۳	پیش‌اوله: تئاتر مردم چیست؟
۱۵	فصل ۱. پیش‌درآمدی بر تئاتر مردم
۲۱	فصل ۲. طراحی سن‌و‌لایه‌ها که از آن‌ها می‌سازند
۶۳	فصل ۳. سال‌های فلان و آن‌ها
۸۹	پیش‌دوم: عروسکی‌ها و لایه‌ها
۹۱	فصل ۴. پیش‌درآمدی بر عروسکی‌ها
۱۰۲	فصل ۵. نان و عروسکی
۱۰۲	فصل ۶. تئاتر عروسکی
۱۲۱	فصل ۷. درباره‌ی پانزدهمین
۱۳۰	فصل ۸. زبان‌نگار و لایه‌ها
۱۵۲	فصل ۹. تئاتر و لایه‌ها
۱۵۵	پیش‌سوم: تئاتر و لایه‌ها
۱۸۷	فصل ۱۰. پیش‌درآمدی بر
۱۹۷	فصل ۱۱. تئاتر و لایه‌ها
۲۱۶	فصل ۱۲. بازیگران
۲۲۲	فصل ۱۳. تئاتر و لایه‌ها
۲۲۹	فصل ۱۴. گفتار

گردآوری و ویرایش

جوئل شکتر

سرپرست ترجمه

آزاده عالم‌فلکی

گروه ترجمه

آزاده عالم‌فلکی

معصومه خاتمی - نگار آجرلو

.....	۹۵۲
.....	۷۰۶
.....	۶۰۶
.....	۸۱۶
.....	۶۶۶
.....	۸۵۲
.....	۹۶۲

فهرست

مجموعه‌ی تئاتر امروز جهان	۷
پیش‌گفتار	۱۱
بخش اول: تئاتر مردم چیست؟	۱۳
فصل ۱. پیش‌درآمدی بر بخش اول	۱۵
فصل ۲. طراحی صحنه در سرگرمی‌های مردمی	۴۱
فصل ۳. سال‌های طلایی بلوار	۶۳
بخش دوم: عروسک‌ها از تئاتر نان و عروسک تا بانراکو و برادوی	۸۹
فصل ۴. پیش‌درآمدی بر بخش دوم	۹۱
فصل ۵. نان و عروسک	۱۰۲
فصل ۶. تئاتر عروسکی	۱۰۴
فصل ۷. درباره‌ی بانراکو	۱۲۱
فصل ۸. وایانگ و لودروک	۱۳۰
فصل ۹. جولی تیمور	۱۵۴
بخش سوم: نقاب‌ها، کم‌دیا دل‌آرته و تاپنگ	۱۸۵
فصل ۱۰. پیش‌درآمدی بر بخش سوم	۱۸۷
فصل ۱۱. کم‌دیا و بازیگر	۱۹۷
فصل ۱۲. بازیگران دل‌آرته در بلولیک کالیفرنیا	۲۱۶
فصل ۱۳. تئاتر آفتاب	۲۳۲
فصل ۱۴. گفتاری بی‌کلام	۲۴۹

فصل ۱۵. بازی با گذشته	۲۵۶
بخش چهارم: سیرک و دلکها	۳۰۷
فصل ۱۶. پیش درآمدی بر بخش چهارم	۳۰۹
فصل ۱۷. سیرک و بازیگر	۳۱۸
فصل ۱۸. تردید پیتو	۳۳۳
فصل ۱۹. هجاری بیهاند از راجستان	۳۵۸
فصل ۲۰. سیاست‌های دلک	۳۹۶
فصل ۲۱. کمی سیرک، کمی نمایش کوتاه، کمی برلسک و در آخر گروتسک	۴۰۳
بخش پنجم: کافه، واریته و قصر شادی	۴۱۵
فصل ۲۲. پیش درآمدی بر بخش پنجم	۴۱۷
فصل ۲۳. پیدایش کافه‌های هنری	۴۲۶
فصل ۲۴. یک بازدید از کافه دادا	۴۴۰
فصل ۲۵. کارل فالنتین و برتولت برشت	۴۴۶
فصل ۲۶. از ویلنا تا واریته	۴۷۳
فصل ۲۷. قصر شادی	۴۹۳
بخش ششم: تئاتر سیاسی به عنوان سرگرمی مردمی	۵۰۱
فصل ۲۸. پیش درآمدی بر بخش ششم	۵۰۳
فصل ۲۹. پروپاگاندا و اجراهای سیرک ولادیمیر مایاکوفسکی	۵۱۴
فصل ۳۰. تئاتر دهقانی	۵۲۷
فصل ۳۱. داریو فو شرح می‌دهد	۵۴۳
فصل ۳۲. تئاتر به مثابه اسلحه	۵۷۱
فصل ۳۳. تمسخر نژادپرستی در آفریقای جنوبی	۵۸۶
فصل ۳۴. تئاتر سیاسی به عنوان یک سرگرمی مردمی	۵۹۶
فصل ۳۵. تئاتر قانون‌گذار	۶۱۳

فصل ۱۶. پیش درآمدی بر بخش چهارم	۳۰۹
فصل ۱۷. سیرک و بازیگر	۳۱۸
فصل ۱۸. تردید پیتو	۳۳۳
فصل ۱۹. هجاری بیهاند از راجستان	۳۵۸
فصل ۲۰. سیاست‌های دلک	۳۹۶
فصل ۲۱. کمی سیرک، کمی نمایش کوتاه، کمی برلسک و در آخر گروتسک	۴۰۳
بخش پنجم: کافه، واریته و قصر شادی	۴۱۵
فصل ۲۲. پیش درآمدی بر بخش پنجم	۴۱۷
فصل ۲۳. پیدایش کافه‌های هنری	۴۲۶
فصل ۲۴. یک بازدید از کافه دادا	۴۴۰
فصل ۲۵. کارل فالنتین و برتولت برشت	۴۴۶
فصل ۲۶. از ویلنا تا واریته	۴۷۳
فصل ۲۷. قصر شادی	۴۹۳
بخش ششم: تئاتر سیاسی به عنوان سرگرمی مردمی	۵۰۱
فصل ۲۸. پیش درآمدی بر بخش ششم	۵۰۳
فصل ۲۹. پروپاگاندا و اجراهای سیرک ولادیمیر مایاکوفسکی	۵۱۴
فصل ۳۰. تئاتر دهقانی	۵۲۷
فصل ۳۱. داریو فو شرح می‌دهد	۵۴۳
فصل ۳۲. تئاتر به مثابه اسلحه	۵۷۱
فصل ۳۳. تمسخر نژادپرستی در آفریقای جنوبی	۵۸۶
فصل ۳۴. تئاتر سیاسی به عنوان یک سرگرمی مردمی	۵۹۶
فصل ۳۵. تئاتر قانون‌گذار	۶۱۳

وجود بیش از هجده دانشکده‌ی هنرهای نمایشی دولتی و خصوصی در سراسر کشور، به اضافه‌ی ده‌ها کارگاه آزاد آموزش هنر بازیگری و کارگردانی، که هر ساله دست‌کم ۱۲۰۰ فارغ‌التحصیل متخصص و تعلیم‌دیده وارد بازار تولید هنرهای نمایشی می‌کنند، در جوار ۲۰۰ گروه داوطلب شرکت در جشنواره‌ی نمایش‌های آیینی - سنتی، ۳۳۶ گروه تئاتر معلولین در سراسر کشور، ۵۱۰ گروه تئاتر مردمی در ۴۳۷ سرای محله‌های تهران، وجود ۱۲۰ گروه تئاتر فعال در حوزه‌ی نمایش‌های ویژه‌ی کودک و نوجوان، ۴۵۷ گروه تئاتر عروسکی متقاضی در جشنواره‌های داخلی تئاتر عروسکی، ۲۶۷ گروه خیابانی دارای پروانه و ۴۷۰ گروه حرفه‌ای خواهان شرکت در جشنواره‌ی سالیانه‌ی تئاتر فجر، که در مجموع یک نیروی فعال ۲۰۰ هزار نفره در سراسر کشور را تشکیل می‌دهند، ما را در برابر مطالبات نیرویی فعال، جوان و پویا قرار می‌دهد که برای آموختن و آندوختن، بیش‌تر از هر زمان دیگر، نیازمند منابع و کتاب‌های پرارزش و علمی در همه‌ی زمینه‌های نظری و عملی هنر نمایش‌اند. کافی است تنها یادآوری کنیم که در زمینه‌ی نمایش‌نامه‌نویسی، در سال ۱۳۹۲، حدود ۳۰۰۰ نمایش‌نامه توسط درام‌نویسان جوان ایرانی به رشته‌ی تحریر درآمده است. ارقام و آمار زمینه‌های دیگر نیز بسیار درخور توجه‌اند:

- برپایی ۸۷ جشنواره و همایش و یادواره: ۳۲ جشنواره‌ی استانی، ۶ جشنواره‌ی منطقه‌ای و ۵۲ جشنواره با عناوین مختلف از سوی گروه‌های نمایش در نقاط مختلف کشور.

- تولید ۴۹۳۸ نمایش از سوی گروه‌های نمایش و ادارات فرهنگ و ارشاد اسلامی سراسر ایران.

- تعداد ۶۷۶۹۹ اجرا از نمایش‌های تولید شده در گونه‌های مختلف.

- وجود ۱۲۲۳۰۶۹۱ مخاطب و تماشاگر.

- تعداد تالارهای فعال محل اجرای نمایش در سراسر کشور ۳۹۹ سالن.

طرفه آن‌که (بر طبق آمار ارائه شده از طرف دفتر طرح و برنامه‌ی اداره‌ی کل هنرهای نمایشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) این آمار و ارقام تنها مربوط به فعالیت‌های یک ساله‌ی ۱۳۹۲ در مراکز هنری و ادارات وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. حال اگر فعالیت‌های گوناگون: ۷۲ کانون نمایش دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد، واحد فرهنگی - هنری بنیاد شهید، واحد آموزش و تولید حوزه‌ی هنری سازمان تبلیغات اسلامی، و سرانجام حجم بالای آموزش و تولید نمایش در ده‌ها خانه‌ی فرهنگی و فرهنگ‌سراهای تهران و شهرستان‌ها را هم بیفزاییم، خواهیم دید با نیرو، توان، کار و خلاقیت بسیار گسترده‌تری رویه‌رویییم که به علت جوانی و جست‌وجوگری، از هر نظر نیازمند تعلیم و آموزش‌اند. بنابراین بر اهل فن و قلم و مراکز علمی و انتشاراتی است تا در برابر استقبال گسترده و بی‌سابقه‌ی هنرمندان، دانشجویان و هنرجویان از این هنر پایه‌ای کهن و توانمند، تا آن‌جا که در توان دارند، بکوشند به قدر وسع و دانش خود از خرمن تجارب زنده و منابع علمی امروز دنیا توشه بردارند و به نوبه‌ی خود، پالوده و پیراسته و علمی، در دسترس این نسل جست‌وجوگر و زنده و فعال بگذارند، تا حتی الامکان فاصله‌ی فنی و فکری خود را با آخرین تجربیات و دستاوردهای امروز جهان کم و کم‌تر کرده باشیم.

از این نظر تألیف و ترجمه‌ی مجموعه‌ای از کتاب‌های ارزنده و علمی که هم، ارزش دانشگاهی داشته باشد و به کار کلاس‌های درس و تحقیق دانشگاهی بیاید، و هم مفید به حال تجربیات عملی و کارهای اجرایی گروه‌های فعال نمایشی در مراکز حرفه‌ای و تجربی، اولین دل‌مشغولی ما برای تألیف و انتشار این مجموعه است. به خصوص که در غیاب مراکز پژوهشی و علمی، نبود تحقیقات منظم هنرهای نمایشی، فقدان مراکز اسناد و مدارک هنری، و نیز کمبود کتاب و کتابخانه‌های تخصصی، ما در همه‌ی زمینه‌ها با کاستی‌های جدی و چشمگیری رویه‌رویییم.

وجود پاره‌ای پژوهش‌های سطحی - ژورنالیستی نیز که تألیف‌شان بسیار شتاب‌زده صورت می‌گیرد و اغلب آن‌ها به شدت کهنه و تکراری بوده و یا رونویسی ناشیانه از کتاب‌های دیگران و منابع خارجی‌اند و تقریباً هیچ کدام به نیازهای واقعی امروز هنر و هنرمندان ایران پاسخ نمی‌گویند و تا به امروز جز غلط‌آموزی، سطحی‌نگری و «پخته‌خواری» سود دیگری در بر نداشته‌اند. گفتن ندارد که خلاقیت‌های نمایشی گوناگون هنرمندان ما زمانی به سامان می‌رسد و از ارزش‌های مثبت و ماندگار برخوردار می‌شود که زیربنای تئوری محکمی داشته باشد. و به درستی این مهم به دست نمی‌آید مگر به یاری آموزش درست، استادان فرهیخته، وجود منابع موثق و داشتن مآخذ دقیق و علمی که باب نظریات نوین یا بحث‌های تازه را بگشاید، و یا از اصول پایه و راه‌کارهای نوین برای غنای زیبایی‌شناسی نمایش امروز سخن در میان آورد.

از سوی دیگر کثرت فرهنگ‌ها و وجود سبک‌ها، شیوه‌ها و گونه‌های جدید تئاتر در کنار آثار گوناگون بازمانده از حوزه‌های تمدن‌های مختلف از ۲۵۰۰ سال پیش تاکنون، فرهنگ تئاتر را چنان غنی و پیچیده و پرپشتوانه کرده است که بدون شک بدون تجهیز خود به منابع معتبر تاریخی یا تشریح اصول و روش‌های آن به یاری منابع پایه‌ای و مآخذ تشریحی نوین، امکان

ندارد از دستاوردها و تجربیات گرانبار هزاران ساله‌ی این هنر در سطح جهان باخبر شویم. به قول یکی از نویسندگان مشهور هنرهای نمایشی در ایران ما هیچ بنا بر این تلاش ما این خواهد بود تا این مجموعه، هم در زمینه‌ی نظری و عملی به نیازها پاسخ گوید و هم در باب مباحث تاریخی، ژانرها، سبک‌ها و تجربه‌های نوین، کمبودها را برطرف کند. و هدف در همه حال ارتقای سطح کمی و کیفی هنر نمایش و تأمین نیاز هنرمندان، دانش‌آموختگان و دوستداران این هنر در زمینه‌های فکری و فنی پر ارزش است. باشد تا در جای خود پژوهشگران، منتقدان، گزارشگران هنری و خوانندگان مختلف را نیز به کار آید. و به‌ویژه هنرمندان گرامی شهرستان‌های دور و نزدیک را - که امکان دسترسی کم‌تری به مراکز علمی و دانشگاه‌ها دارند - از هر نظر یاری‌رسان باشد.

قطب‌الدین صادقی

پیش‌گفتار

کتاب *تئاتر مردم* را به پیشنهاد استاد بزرگوارم دکتر قطب‌الدین صادقی از بین هزاران نسخه‌ی کتابی که هر ساله در زمینه‌های تئاتر، درام و سینما در سراسر دنیا به چاپ می‌رسند و جای‌شان در بین کتاب‌های پارسی خالی است، برای ترجمه انتخاب کردم. در همان خوانش اول کتاب، آن را منبع مهمی از اطلاعات تئاتر عامه‌پسند، فولکوریک یا مردمی جهان یافتم. همان تئاتری که سالیان سال مردم عادی کوچه و بازار و نه روشنفکران به واسطه‌ی آن سرگرم می‌شده‌اند. این کتاب پس از تعریف تئاتر مردم و ویژگی‌ها و انواع طراحی صحنه‌ی آن به سراغ تئاترهای تاریخی بلوار تمپل می‌رود و سپس به شرح و بسط نمونه‌های مختلفی از تئاتر مردم می‌پردازد. نمونه‌هایی چون *تئاتر نان* و *عروسک پیتر شومان* که آن را چونان آیینی مقدس پاس می‌داشت، یا نمایش‌های *ایانگ* و *لودروک* در جاوه، *کمدیا دل آرته‌ی ایتالیا* و *تئاتر آفتاب* که هم‌چنان در سراسر دنیا نمایش‌هایش را به تماشا می‌گذارد. سپس به نمایش‌های تاپنگ از بالی و آثار هجاری بیهاند از راجستان، *سیرک*، *واریته* و *محوطه‌های سرگرمی* می‌پردازد و در آخر مثال‌هایی از تئاتر سیاسی را بررسی می‌نماید.

در این جا لازم می‌دانم که از جناب آقای دکتر صادقی که همیشه در کنار